

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Коцоласька Ольга Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТИНСТВА В ПОЛЬЩІ

Спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо- професійною програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2020

Магістерською роботою є рукопис

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили,
Міністерство освіти і науки України.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат наук з державного управління, доцент

АКИМОВА ТЕТЯНА ЮРІЇВНА

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор історичних наук, професор

БАГМЕТ Михайло Олександрович

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Захист відбудеться 26 лютого 2020 року о 10.00 на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У суспільній свідомості турбота про дітей представляє одну з найбільш значущих загальнолюдських цінностей, що мають глибокий філософський і соціальний зміст. Це обумовлено, перш за все, самою людською сутністю: здатність думати про продовження роду і своє майбутнє. Люди протягом багатьох століть ведуть пошук більш досконалих інститутів допомоги дітям, які опинилися в критичній життєвій ситуації. У сучасних умовах все більше дітей стають жертвами пережитих країнами змін і переоцінок. Досить актуальною залишається проблема бідності, особливо багатодітних сімей, що мають дітей з інвалідністю, неповних сімей, що доводить значимість соціального захисту дитинства в сучасних реаліях.

У роботах багатьох дослідників розглядається методи та шляхи розвитку України на основі використання досвіду європейських країн, а особливо Польщі. Серед них слід відзначити таких вчених: О.Бегаль, В.Безпалько, О. Болотіна, Ю.Брус, К.Горохова, О.Дегтяр, І.Зверева, О.Єрмоловська, С.Кубіцький, К. Кузьмин, С. Марченко, С.Мельник, Н. Плевко, С. Подгорний, О.Резнік, А.Сараєва, В.Скурагівській, В.Строй, В.Сурнін, М.Сюсько, О. Швед та інші.

У той же час, можна відзначити, що залишається багато дискусійних і недостатньо досліджених аспектів стосовно певних теоретичних засад і практичних рекомендацій використання зазначеного досвіду в Україні. Актуальність проблеми, її недостатня теоретична й практична обґрунтованість зумовили вибір теми дослідження – **«Особливості розвитку соціального захисту дитинства в Польщі»**.

Об'єктом дослідження є соціальний захист дитинства в країнах Європейського союзу.

Предметом дослідження є особливості соціального захисту дитинства в Польщі.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування особливостей соціального захисту дитинства в Польщі та розроблення рекомендацій щодо використання зазначеного досвіду в Україні. Для досягнення цієї мети вирішувалися такі **завдання:**

- розглянути соціальний захист дитинства як предмет наукового аналізу;
- розкрити особливості розвитку соціального захисту дитинства в країнах ЄС;

- проаналізувати нормативне - правове забезпечення соціального захисту дитинства в Польщі;
- дослідити систему інституційного забезпечення соціального захисту дітей у Польщі;
- розробити рекомендації щодо покращення системи соціального захисту дитинства в Україні.

Методи дослідження. Викладення матеріалу в чіткій та логічній послідовності стало можливим внаслідок застосування логічно-аналітичного методу. Також використовувалися методи, за допомогою яких здійснювалося дослідження як: загальнонаукові методи – індукція, дедукція, синтез, конкретизація. Системний підхід є основою всієї магістерської роботи й використовується для вирішення більшості завдань дослідження. Логіко-семантичний метод застосовувався під час дослідження понятійного апарату. Застосування системного підходу забезпечило теоретичне узагальнення наукових поглядів вчених, присвячених соціальному захисту дитинства в країнах ЄС, зокрема, Польщі. Метод структурно-функціонального аналізу дав змогу дослідити напрями удосконалення соціальному захисту дитинства в Україні. Сукупність цих та інших методів дала змогу забезпечити всебічність вивчення проблеми та достовірність висновків.

Наукова новизна. Магістерська робота є самостійною науковою працею в соціальній сфері, в якій отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають питання соціальному захисту дитинства в Україні, зокрема:

- уточнено сутність впровадження досвіду соціального захисту дитинства країн Європи в Україні;
- набули подальшого наукового уявлення про сутність соціального захисту дитинства в Польщі;
- надані рекомендації щодо покращення системи соціального захисту дитинства в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки та рекомендації, які сформульовано та обґрунтовано в магістерській роботі становлять як практичний, так і науково-теоретичний інтерес: у науково-дослідній сфері – можуть стати базою для наступних наукових досліджень і розробок у сфері соціального захисту дитинства, у правотворчості – при розробці та формуванні стратегії та програм розвитку соціального захисту дитинства; у правозастосовній сфері – для покращення

практичної діяльності органів соціальної сфери, в частині соціального захисту дитинства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і практичні рекомендації висвітлено у доповіді на науково-практичній конференції «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?» (м. Миколаїв, 02 грудня 2019 р.).

Публікації. Основні теоретичні та методологічні положення роботи представлені у статтях:

Коцопальська О.С. Аналіз соціального захисту дитинства в Україні / Студентські наукові студії: Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2019. (подано до друку)

Коцопальська О.С. Досвід соціального захисту дитинства в зарубіжних краях / О.С. Коцопальська // Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС? : Науково-практична конференція : тези доп., Миколаїв, 2 грудня 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2019. – С. 450-452

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 86 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми магістерської роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, сформульовано методологію дослідження, показано теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію дослідження.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження соціального захисту дитинства**» проаналізовано наукову літературу з досліджуваної проблеми, нормативні акти, розкрито особливості розвитку соціального захисту дитинства в країнах ЄС.

Розкрито сутність поняття «дитинство». Дитинство слід розуміти як соціальний конструкт. Це не лише біологічна незрілість, універсальна особливість людських груп, але перш за все специфічна структурна та культурна складова багатьох суспільств.

Встановлено, що захист прав дитини на міжнародному рівні може здійснюватися в різних формах, за допомогою різних механізмів, органів і організацій. Основна проблема в цій галузі полягає в рекомендаційному характері більшості

прийнятих рішень і віддаленості діяльності багатьох органів від реального життя і реальних прав конкретних осіб.

Виявлено, що основою сучасних систем державного соціального захисту в країнах Євросоюзу складають два базових інститути: соціальне страхування і державне соціальне забезпечення.

Цілями міжнародної політики в галузі соціально-правового захисту дитинства є:

- здійснення конституційних прав і законних інтересів, недопущення їх дискримінації, зміцнення гарантій прав і законних інтересів дітей, а також відновлення прав у разі їх порушення;

- сприяння фізичному, психічному, інтелектуальному, духовному і моральному розвитку дітей;

- реалізація особистості дитини в інтересах суспільства і відповідно до традицій народу, досягненнями світової культури.

Таким чином, соціальний захист дитинства не тільки опіка, піклування про неї, але і сукупність заходів, які допомагають дитині стати впевненим у своїх силах, активною. Такий підхід повинен лягти в основу розробки цілісної системи соціальної політики держави в галузі дитинства, що виходить із оцінки реального становища дітей в сучасному суспільстві.

У другому розділі **«Особливості розвитку соціального дитинства в Польщі»** досліджено нормативно — правове забезпечення соціального захисту дитинства в Польщі та інституційне забезпечення соціального захисту дитинства в Польщі.

На основі аналізу теоретичних та нормативно - правових джерел, які стосуються інституційного соціального захисту дитинства, виявлено, що державне управління - це вся діяльність, яка здійснюється різними суб'єктами, органами та установами з метою реалізації суспільних інтересів . В системі соціального захисту дитинства приймають рішення три групи суб'єктів державного управління.

Перша група - адміністрація самоврядування на трьох рівнях - комуна, повіт та воеводство. Органи кожного органу місцевого самоврядування виконують громадські завдання у зоні своєї місцевої юрисдикції, місцеве самоврядування виконує свої завдання з метою задоволення потреб дітей та їх соціального захисту, які проживають у зоні функціонування даного організаційного підрозділу.

Друга група - це урядова адміністрація, поділяється на центральну (прем'єр-міністр, Рада міністрів, міністри та органи центрального управління) та польову

адміністрацію (воєвода та регіональні служби). Органи адміністрації центрального уряду охоплюють всю територію країни, тоді як органи місцевого самоврядування працюють лише на визначеній території.

Третя група - державна адміністрація, не підлягає уряду. Вона включає: Президента Республіки Польща, Верховну аудиторську службу, Національне радіомовлення, Омбудсмена, Національну раду судової влади та Національний банк Польщі. Усі перелічені суб'єкти взаємозалежні один від одного для здійснення соціального захисту дитинства на достатньому рівні. Доведено, що важливою фігурою в системі соціального захисту дитинства є омбудсмен у справах дітей, який підтримує права дитини, визначені Конституцією Республіки Польща, Конвенцією про права дитини та іншими положеннями закону.

Польський уряд на рівні законів забезпечує соціальний захист дитинства у всіх сферах: освіти, охорони здоров'я, правового захисту, судової справедливості та в сфері соціального забезпечення. Близьке сусідство, геополітичне значення України, а також політична, економічна та соціальна ситуація означають, що Україна залишається важливим партнером Польщі. Виявлено, що в обох держав соціальна робота полягає у наданні допомоги, догляду, підтримки, соціального забезпечення особам та групам осіб, які не в змозі самостійно вирішити свої проблеми. Польський досвід діяльності соціальних служб представляє багатий матеріал для осмислення ключових проблем соціальної сфери і дослідження можливостей адаптації розроблених в зарубіжній практиці соціальних технологій до умов української дійсності. Необхідно враховувати, що становлення і розвиток в нашій країні соціальної роботи як виду професійної діяльності довелося прийшов на період необхідності якісних перетворень, які охоплюють усі сфери суспільного життя.

У третьому розділі «**Впровадження в Україні польського досвіду соціального захисту дитинства**» проаналізовано сучасний стан соціального захисту дитинства в Україні та розроблені напрями впровадження в Україні досвіду соціального захисту дитинства Польщі.

Доведено, що до дітей групи ризику в Україні належать: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; діти з малозабезпечених (як правило, багатодітних) сімей; діти, що знаходяться в стані бродяжництва; неповнолітні, які знаходяться в установах соціальної реабілітації та місцях позбавлення волі; діти-біженці та ін.

В останні роки зберігається тенденція зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціальний захист дитинства в Україні визнана загальнонаціональним пріоритетом і є частиною державної політики. Всі діти на території України, не залежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національності, етнічного або соціального походження, стану здоров'я, мають рівні права і свободи. Основні заходи в стратегії національної політики спрямовані на вдосконалення законодавства щодо правового і соціального захисту дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами

Захист прав дітей має являти собою завершену систему, що спирається на сформовану нормативно-правову базу, організаційну структуру, яка працює з різними групами населення (різними віковими групами дітей і підлітків), з родиною, вчителями, з особами, які взаємодіють з дітьми. Вона повинна проявлятися в середовищі існування дитини, в сферах освіти, культури і спорту, у сфері сімейних відносин.

Вдосконалення соціального захисту дитинства в Україні можливе через збільшення фінансування на соціальне забезпечення дітей, створення програм, які відповідають європейським стандартам, та їх реалізація, планування та інтеграція податкових та соціальних систем, підвищений акцент на добробуті і соціальному захисті дітей, розуміння важливості адвокації, покращення доступу до якісної та доступної дошкільної та позашкільної допомоги для всіх сімей, удосконалення загально-секторного підходу, профілактика дитячої бідності, комплексний, багатовимірний, інтегрований підхід або комплексна стратегія профілактики та боротьби з бідністю дітей і сприяння добробуту дітей призведе результатом цього буде підвищення рівня соціального захисту дитинства в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження в магістерській роботі дало нам змогу досягти поставлених завдань:

1. Встановлено, що дитинство є об'єктом соціального захисту. Соціологія дитинства інтегрує положення і висновки інших наук, які вивчають дитинство на мікро- або макрорівнях (педагогіки, психології, юриспруденції, філософії, історії, культурології, соціальної антропології, економіки, соціальної статистики і ін.), якісно нове знання. Дитинство у соціальній системі виконує такі функції: трансляційну, нормативно - регулятивну, життєво-орієнтаційну, світоглядно-інформаційну,

прогностичну, дескриптивну. Соціальний захист дитинства не тільки опіка, піклування про неї, але і сукупність заходів, які допомагають дитині стати впевненим у своїх силах, активною. Такий підхід повинен лягти в основу розробки цілісної системи соціальної політики держави в галузі дитинства, що виходить із оцінки реального становища дітей в сучасному суспільстві.

2. Досліджено особливості розвитку соціального захисту дитинства в країнах Європи. Зусиллями різних країн в Організації Об'єднаних Націй були розроблені і прийняті ряд документів, спрямованих на контроль дотримання прав дитини. До них, перш за все, необхідно віднести наступні: Декларація прав дитини (прийнята 5-ої Асамблеєю Ліги Націй в 1924 році, і прийнята резолюцією (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року); - Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила, прийняті резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї від 29 листопада 1985 року); Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновленні на національному та міжнародному рівнях (прийнята резолюцією 41/95 Генеральної Асамблеї ООН від 3 грудня 1986 року); Конвенція ООН про права дитини (прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року). Виявлено, що основою сучасних систем державного соціального захисту в країнах Євросоюзу складають два базових інститути: соціальне страхування і державне соціальне забезпечення. Цілями міжнародної політики в галузі соціально-правового захисту дитинства є: здійснення конституційних прав і законних інтересів, недопущення їх дискримінації, зміцнення гарантій прав і законних інтересів дітей, а також відновлення прав у разі їх порушення; сприяння фізичному, психічному, інтелектуальному, духовному і моральному розвитку дітей; реалізація особистості дитини в інтересах суспільства і відповідно до традицій народу, досягненнями світової культури.

3. Проаналізовано нормативне - правове забезпечення соціального захисту дитинства в Польщі та встановлено важливою фігурою в системі соціального захисту дитинства є омбудсмен у справах дітей, який підтримує права дитини, визначені Конституцією Республіки Польща, Конвенцією про права дитини та іншими положеннями закону. Польський уряд на рівні законів забезпечує соціальний захист дитинства у всіх сферах: освіти, охорони здоров'я, правового захисту, судової справедливості та в сфері соціального забезпечення.

4. Виявили інституційне забезпечення соціального захисту дитинства. Важливу функцію в системі роботи з дітьми груп ризику виконують різні соціально-опікунські інституції, а також неурядові організації, що включені у процес допомоги дитині та сім'ї та відіграють у ньому дуже серйозну роль. Громадські організації в Польщі ставали ініціаторами багатьох змін у системі допомоги дітям груп ризику як на практиці, так і на законодавчому рівні, співпраця з громадськими організаціями є закріпленим обов'язком державних і муніципальних установ, що займаються роботою з дитиною та родиною.

5. Розробили рекомендації щодо покращення системи соціального захисту дитинства на основі досвіду країн Європи (на прикладі Польщі). Для вдосконалення соціального захисту дитинства в Україні ми пропонуємо збільшення фінансування на соціальне забезпечення дітей, створення програм, які відповідають європейським стандартам, та їх реалізація, планування та інтеграція податкових та соціальних систем, підвищений акцент на добробуті і соціальному захисті дітей, розуміння важливості адвокації, покращення доступу до якісної та доступної дошкільної та позашкільної допомоги для всіх сімей, удосконалення загально-секторного підходу, профілактика дитячої бідності, комплексний, багатовимірний, інтегрований підхід або комплексна стратегія профілактики та боротьби з бідністю дітей і сприяння добробуту дітей призведе результатом цього буде підвищення рівня соціального захисту дитинства в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Коцоласька О.С. Аналіз соціального захисту дитинства в Україні / Студентські наукові студії: Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2019. (подано до друку)
2. Коцоласька О.С. Досвід соціального захисту дитинства в зарубіжних краях / О.С. Коцоласька // Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС? : Науково-практична конференція : тези доп., Миколаїв, 2 грудня 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2019. – С. 450-452

АНОТАЦІЇ

**Коцолапська О. С. Особливості соціального захисту дитинства в Польщі. -
Рукопис.**

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю — 231 соціальна робота. - Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей соціального захисту дитинства в Польщі, розвитку соціального захисту дитинства в країнах Європейського Союзу, зроблений аналіз соціального захисту дитинства в Україні. Соціальний захист дитинства виявлений як один з головних пріоритетів соціальної політики держави. Проведене дослідження та розроблені напрями впровадження в Україні польського досвіду соціально захисту дитинства дозволяє зробити висновок, що соціальний захист дитинства потребує покращення та покликаний на збереження добробуту дітей. Діти, як вразлива група населення, потребують особливого захисту від держави.

Ключові слова: дитинство, соціальний захист дитинства, нормативно — правове забезпечення, вразливі групи дітей, соціальне забезпечення.

Kotsolapskaya O. S. Childhood social protection. - Manuscript.

Master`s work in obtaining the akademikdegree of a master in specialty – 231 social work - Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The master's work is devoted to the study of the features of social protection of childhood in Poland, the development of social protection of childhood in the countries of the European Union, the analysis of social protection of childhood in Ukraine. Childhood social protection has been identified as one of the main priorities of the state's social policy. The conducted research and the developed directions of implementation of the Polish experience of social protection of childhood in Ukraine lead to the conclusion that the social protection of childhood needs improvement and is aimed at preserving the welfare of children. Children, as a vulnerable group, need special protection from the country.

Keywords: childhood, social protection of childhood, regulatory legal support, vulnerable groups of children, social software.